

УДК 347.2/3

Роман Панькевич,*аспірант кафедри цивільного права та процесу
Львівського національного університету імені Івана Франка*

МАЙНОВІ ПРАВА ТА ІНТЕРЕСИ ДЕРЖАВИ І ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД: ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Стаття присвячена комплексному і системному дослідженню теоретико-правових підходів щодо загальної характеристики майнових прав та інтересів держави і територіальних громад як учасників цивільних правовідносин. За допомогою аналізу чинного цивільного законодавства, судової практики України, рішень Європейського суду з прав людини та правової доктрини розкрито зміст таких понять, як майнові права та майнові інтереси держави і територіальних громад. Зроблено теоретико-практичні висновки щодо проблем захисту майнових прав та інтересів держави і територіальних громад за цивільним законодавством України.

Ключові слова: майнові права та інтереси, держава, територіальні громади, суд.

Постановка проблеми. Держава і територіальні громади виступають активними учасниками цивільних правовідносин. У науці цивільного права питання правового становища держави і територіальних громад загалом та захисту їх майнових прав та інтересів зокрема становлять важливу частину вчення про суб'єктів цивільних правовідносин. Водночас в українській правовій науці відсутні спеціальні дослідження з проблем захисту майнових прав та інтересів держави і територіальних громад за цивільним законодавством, а тому це питання вимагає детального вивчення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з даної теми. Питання участі держави і територіальних громад у цивільних відносинах та захисту їх майнових прав були предметом наукових досліджень таких видатних науковців, як: С. С. Алексєєв, Ю. М. Андрєєв, Ю. Г. Басін, І. А. Бірюков, М. І. Брагінський, С. М. Братусь, І. В. Венедіктова, О. В. Дзера, Ю. М. Дзера, М. М. Дякович, Ю. О. Заїка, В. М. Коссака, Н. С. Кузнєцова, В. В. Луць, Р. А. Майданік, Т. М. Підлубна, І. В. Спасибо-Фатєєва, В. М. Шаповал та ін.

Мета статті. З урахуванням вказаного вбачається доцільним розглянути насамперед теоретико-правові підходи щодо загальної характеристики майнових прав та інтересів держави і територіальних громад як учасників цивільних правовідносин з метою з'ясування змісту таких понять, як майнові права та майнові інтереси держави і територіальних громад та способи їх захисту.

У даній статті здійснено аналіз чинного цивільного законодавства, судової практики України, рішень Європейського суду з прав людини та правової доктрини у сфері захисту майнових прав та інтересів держави і територіальних громад.

Новизна цієї статті полягає у комплексному розгляді концептуальних теоретико-правових

підходів щодо загальної характеристики майнових прав та інтересів держави і територіальних громад як учасників цивільних правовідносин з урахуванням як положень, закріплених у Цивільному кодексі України (далі – ЦК України), так і судової практики України, рішень Європейського суду з прав людини та правової доктрини.

Виклад основного матеріалу. Насамперед зазначимо, що майнові відносини – це врегульовані нормами права суспільні відносини, які відрізняються від інших правовідносин специфікою об'єкта – майна, що відповідно до ст. 190 ЦК України є особливим об'єктом, яким вважаються окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки.

Український вчений Р. А. Майданік зауважує, що традиційно вирішальне значення в сучасному цивільному праві мають цивільні майнові відносини, які виникають між людьми з приводу майна, результатів робіт, послуг, інших майнових благ. Проте майновими відносинами є не лише відносини, що прямо чи опосередковано пов'язані з категорією речей та майна в цивільному законодавстві, тобто матеріальних благ, здатних задовольняти особисті та виробничі потреби людей. Майновий характер мають відносини також і з приводу акцій як одного з видів майна. До майна може бути віднесено боргову вимогу, оскільки вона є юридичною формою вираження певного матеріального блага, яке в такому разі також є майном. У разі включення до складу майна таких об'єктів, як підприємства, мається на увазі не лише сукупність речей – будівель, споруд, обладнання, але й зобов'язальні права та обов'язки підприємств, усі їхні активи та пасиви. Майновими також визнаються відносини як щодо майна та майнових прав, так і з приводу надання послуг і виконання робіт [1].

Автори коментаря ЦК України за редакцією В. М. Коссака звертають увагу на те, що до майнових відносин належать відносини права

власності та цивільного обігу. Відносини власності – це майнові відносини в статичній, зміст яких становлять права володіння, користування і розпорядження майном. Майновими є відносини товарно-грошового обігу, суть яких полягає у передачі прав на майнові блага. Вони мають товарно-грошовий характер [2, с. 3].

Науковці І. А. Бірюков та Ю. О. Заїка визначають майнові відносини як конкретні вольові відносини з приводу належності, використання чи переходу нерухомого і рухомого майна та інших матеріальних благ від одного суб'єкта до іншого [3, с. 4]. Як зазначає у своїй статті Є. В. Гузь, майнові відносини – це вольові відносини з приводу речей та інших матеріальних благ, які визначають правомочності власника майна, пов'язані з володінням, користуванням, розпорядженням майном, за умови, що ці правомочності набуті на законних підставах [4, с. 112-118]. На думку С. С. Алексєєва, майнові відносини слід вважати вихідним пунктом, відправною точкою подальшої еволюції норм цивільного права [5, с. 30].

У Конституції України та ЦК України передбачено наявність у держави Україна певного майна, яке визначає її участь у цивільно-правових, зокрема майнових, відносинах. Суб'єктами майнових правовідносин є також територіальні громади і Автономна Республіка Крим, яка відповідно до ст. 134 Конституції України вирішує питання, віднесені до її відання. Автономна Республіка Крим не є ні державою, ні територіальною громадою, її статус визначений як автономія у складі України. Територіальна громада є первинним суб'єктом місцевого самоврядування, основним носієм його функцій та повноважень, яка вирішує питання місцевого значення в межах Конституції і законів України.

Відповідно до ч. 1 ст. 2 ЦК України учасниками цивільних відносин є фізичні особи та юридичні особи. Частина 2 вказаної статті зазначає, що учасниками цивільних відносин є: держава Україна, Автономна Республіка Крим, територіальні громади, іноземні держави та інші суб'єкти публічного права.

На відміну від інших учасників цивільних відносин, правовий статус держави визначається спеціальною функцією, що зумовлена її участю в політичній системі суспільства, у якій держава виступає в якості суверену, політичної організації як суб'єкта політичних відносин, а також одночасно – як спосіб організації влади. Тому саме в цій функціональній якості держава має більшу, порівняно з іншими учасниками цивільних відносин, схожість із муніципальним утворенням, котре також є суб'єктом політичної системи і способом організації, але вже на місцевому рівні. Однак у межах політичної системи правовий статус держави та муніципального утворення суттєво різняться, враховуючи те, що через муніципальні утворення реалізується місцеве самоврядування, яке займає проміжну позицію між громадянином та державою [6, с. 66-71].

Слід зазначити, що держава та територіальні громади для участі в майнових відносинах мають бути наділені відповідним обсягом

правосуб'єктності, який включає в себе правоздатність, дієздатність та деліктоздатність. При цьому правоздатність держави та територіальної громади суттєво відрізняється від правоздатності фізичної та юридичної особи.

У доктрині цивільного права склалися різні позиції щодо правоздатності держави. Так, у радянській теорії цивільного права вважалося, що цивільна правоздатність держави не може бути обмежена, а тому вона може здійснювати будь-які види діяльності. Близькою за змістом до цієї точки зору є позиція російського вченого М. І. Брагінського, згідно з якою «Російська Федерація, суб'єкти федерації та муніципальні утворення володіють загальною правоздатністю, а значить вправі укладати будь-які цивільно-правові договори, крім випадків, коли інше передбачено законом» [7, с. 288]. Проте, як слушно зазначають Т. О. Нечитайло та В. В. Луць, у сучасних умовах дані твердження не знайшли підтримки в українській правовій думці [8, с. 61-65].

Інші цивілісти визначають правоздатність держави як спеціальну. Наприклад, О. М. Клименко стверджує, що правоздатність держави у цілому носить спеціальний, а не загальний (універсальний) характер, що становить визначену законом можливість бути суб'єктом цивільних прав та обов'язків, умовою реалізації якої (на відміну від інших осіб) є не індивідуальне волевиявлення, спрямоване на реалізацію суб'єктивного права, а обов'язок щодо виконання державних функцій, що у рамках позитивного права збігається з її суб'єктивним правом та означає міру можливої поведінки зобов'язаного державного суб'єкта [9, с. 9].

Водночас, на думку російського вченого О. О. Іванова, правоздатність держави не може бути загальною, оскільки природа держави не дозволяє їй набувати ряд прав та брати на себе деякі обов'язки. Однак вона, вважає науковець, не може вважатися спеціальною, обмеженою лише тими можливостями, що прямо перелічені законом, оскільки держава, приймаючи закони, сама може встановити більш широкий обсяг правоздатності. Головною перешкодою такого розширення має стати громадянське суспільство, яке має вводити державу в певні рамки, вказуючи їй на цілі, на досягнення яких вона має спрямовувати свою діяльність. Тому правоздатність держави можна назвати цільовою, що впливає з тієї функції носія публічної влади, яку в інтересах усього суспільства виконує держава [10, с. 175].

Заслужує на увагу позиція Ю. М. Дзери, що держава, беручи участь у приватноправових відносинах на рівних засадах поряд з іншими учасниками таких відносин (ст. 1 та ст. 2 ЦК України), хоча й не втрачає своїх владних повноважень, проте залишається одночасно носієм двох видів правосуб'єктності: адміністративної (публічної) та цивільно-правової (приватної) [11, с. 68, 70].

У свою чергу І. В. Спасибо-Фатєєва стверджує, що для участі в цивільних правовідносинах держава має набути певної форми, прияманної суб'єктам приватного права. При

цьому, як наголошує автор, стати таким самим суб'єктом, якими є суб'єкти цивільного права, – це єдина можливість для держави брати участь у цивільних правовідносинах. Водночас такий статус необхідний державі лише для цивільних правовідносин [12, с. 95-96].

Слід зазначити, що за цивільним законодавством України участь у цивільних відносинах держави, Автономної Республіки Крим та територіальних громад як суб'єктів цивільного права в цілому будується на єдиних принципах. Це пояснюється тим, що в сучасних умовах природа місцевого самоврядування, як зазначає В. М. Шаповал, «впливає з природи більш широкого явища – державного владарювання», у зв'язку з чим місцеве самоврядування кваліфікується як децентралізована форма державного управління [13, с. 50]. Не є винятком у цьому сенсі й АРК, яка є однією з форм місцевого самоврядування, що слугує цілям децентралізації державної влади на рівень адміністративно-територіальних одиниць, які мають спеціальний статус [14, с. 151-155].

Отже, ми поділяємо думки науковців, які вважають, що держава та територіальні громади, як учасники цивільних правовідносин, наділені необхідним обсягом правосуб'єктності, що дозволяє їм брати участь у майнових відносинах на рівних засадах поряд з іншими учасниками таких відносин, не втрачаючи при цьому своїх владних повноважень.

Аналізуючи майнові права та інтереси держави і територіальних громад у цивільних правовідносинах, найперше необхідно з'ясувати зміст таких понять, як майнові права та майнові інтереси.

У ст. 177 ЦК України вказано, що об'єктами цивільних прав є речі, у тому числі гроші та цінні папери, інше майно, майнові права, результати робіт, послуги, результати інтелектуальної, творчої діяльності, інформація, а також інші матеріальні і нематеріальні блага.

Відповідно до ст. 190 ЦК України, майном як особливим об'єктом вважаються окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки. Майнові права є неспоживною річчю та визнаються речовими правами.

Слід зазначити, що майнові права можуть бути предметом договорів купівлі-продажу та дарування (див. ст.ст. 656, 718 ЦК України). До договору купівлі-продажу майнових прав застосовуються загальні положення про купівлю-продаж, якщо інше не впливає зі змісту або характеру цих прав. Дарунком можуть бути майнові права, якими дарувальник володіє або які можуть виникнути у нього в майбутньому.

Отже, за ЦК України майнові права можна визначити як об'єкт цивільних прав, які пов'язані з майном, річчю.

Також поняття майнових прав розкрито у ч. 2 ст. 3 Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні», відповідно до якої майновими правами, які можуть оцінюватися, визнаються будь-які права, пов'язані з майном, відмінні від права власності, у тому числі права, які є складовими частинами права власності (права володіння, розпорядження, користування), а також

інші специфічні права (права на провадження діяльності, використання природних ресурсів тощо) та права вимоги.

Крім цього, майнові права згадуються у ч. 1 ст. 6 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» як вид корпоративних та у ст. 424 ЦК України як майнові права інтелектуальної власності. Майнові права як предмет застави визначено Законом України «Про заставу» (ч. 1 ст. 2).

Відповідно до ч. 2 ст. 5 Закону України «Про іпотеку», предметом іпотеки можуть бути майнові права на об'єкт незавершеного будівництва. Іпотечний договір, предметом іпотеки за яким є майнові права на нерухомість, будівництво якої не завершено, посвідчується нотаріусом на підставі документів, що підтверджують майнові права на цю нерухомість. Аналогічна норма міститься в ч. 7 ст. 5 Закону України «Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим боргом та іпотечні сертифікати».

Також предметом іпотеки за іпотечним договором визнаються майнові права на нерухомість, яка є об'єктом будівництва, за Законом України «Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю» (ч. 1 ст. 10). Статтею 2 Закону України «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень» майнові права і обов'язки визначено як рухоме майно.

В юридичній літературі майнові права визначаються як «...суб'єктивні права учасників правовідносин, пов'язані з володінням, користуванням та розпорядженням майном, а також з матеріальними (майновими) вимогами, що виникають між учасниками цивільного обігу з приводу розподілу цього майна та обміну (товарами, послугами, виконанням робіт, грошима тощо)» [15, с. 434].

Разом із тим віднесення майнових прав до кола об'єктів права власності є досить дискусійним виходячи з їхньої суті (до майнових прав відносять речові, зобов'язальні, виключні та корпоративні права) та у зв'язку з неоднозначністю визначення майнових прав у чинному законодавстві України.

Слід зауважити, що Європейський суд з прав людини також досить розширено тлумачить поняття «майно». Так, у рішенні від 05.01.2000 у справі «Беєлер проти Італії» зазначається, що поняття «майно» в ст. 1 Першого протоколу Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) має автономне значення, яке не обмежується власністю на фізичні речі. Воно є незалежним від формальної класифікації в національному праві: деякі інші права та інтереси, що становлять активи, можуть розглядатися як право власності і, таким чином, як «майно» в контексті цього положення [16, с. 270].

Як слушно зазначають учасники міжнародної конференції «Право власності: європейський досвід та українські реалії», яка була проведена 22–23.10.2015 Верховним Судом України спільно з Київським національним університетом імені Тараса Шевченка, проектом Європейського Союзу «Підтримка реформ у сфері юстиції в Україні» та проектом

Координатора проектів ОБСЄ в Україні «Гарантування дотримання прав людини при здійсненні правосуддя», Конвенція в ст. 1 Першого протоколу, практично в єдиному приписі, що стосується майна, об'єднує всі права фізичної або юридичної особи, які містять у собі майнову цінність. На відміну від традиційного розуміння інституту права власності, характерного для України, як і в цілому для держав континентальної системи права, ЄСПЛ тлумачить поняття «майно» (possessions) набагато ширше й у контексті ст. 1 Першого протоколу під «майном» розуміє не тільки «наявне майно» (existing possessions), але й цілу низку інтересів економічного характеру (активи (assets)). Крім рухомого та нерухомого майна, під захист ст. 1 Першого протоколу підпадають, зокрема, акції (і не лише в частині їх вартості, а й у частині прав щодо контролю над підприємством, які вони надають власнику), патенти, ліцензії, професійна клієнтура («добре ім'я»), матеріальна компенсація, присуджена судовим рішенням, право на пенсію тощо [17].

Щодо визначення поняття «інтерес», то такого немає ні в ЦК України, ні в інших нормативно-правових актах. ЦК України лише вказує, що кожна особа має право на захист свого інтересу, який не суперечить загальним засадам цивільного законодавства (ст. 15).

Як зазначає Конституційний Суд України в Рішенні від 01.12.2004 у справі № 18/рп/2004 за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення окремих положень ч. 1 ст. 4 ЦПК України (справа про охоронюваний законом інтерес), лексичний зміст слова «інтерес» включає: а) увагу до кого-, чого-небудь, зацікавлення кимось, чимось; цікавість, захоплення; б) вагу; значення; в) те, що найбільше цікавить когонебудь, що становить зміст чийось думок і турбот; г) прагнення, потреби; д) те, що йде на користь кому-, чому-небудь, відповідає чийсь прагненням, потребам; вигоду, користь, зиск. У загальносоціологічному значенні категорія «інтерес» розуміється як об'єктивно існуюча й суб'єктивно усвідомлена соціальна потреба, як мотив, стимул, збудник, спонукання до дії; у психології – як ставлення особистості до предмета як до чогось для неї цінного, такого, що притягує. У юридичних актах термін «інтерес» з урахуванням його як лексичного, так і загальносоціологічного та психологічного значення вживається в широкому чи вузькому значенні як самостійний об'єкт правовідносин, реалізація якого задовольняється чи блокується нормативними засобами. Інтерес може бути як охоронюваним законом, правоохоронюваним, законним, так і незаконним, тобто таким, що не захищається ні законом, ні правом, не повинен задовольнятися чи забезпечуватися ними, оскільки такий інтерес спрямований на ущемлення прав і свобод інших фізичних і юридичних осіб, обмежує захищені Конституцією та законами України інтереси суспільства, держави чи «всіх співвітчизників» або не відповідає Конституції чи законам України, загальновизнаним принципам права [18].

Водночас зміст поняття «державний інтерес» розкрито у Рішенні Конституційного Суду України від 08.04.1999 у справі № 1-1/99 за конституційними поданнями Вищого арбітражного суду України та Генеральної прокуратури України щодо офіційного тлумачення положень статті 2 Арбітражного процесуального кодексу України (справа про представництво прокуратурою України інтересів держави в арбітражному суді). Як роз'яснив Суд, державні інтереси закріплюються як нормами Конституції України, так і нормами інших правових актів. Інтереси держави відрізняються від інтересів інших учасників суспільних відносин. В основі перших завжди лежить потреба у здійсненні загальнодержавних (політичних, економічних, соціальних та інших) дій, програм, спрямованих на захист суверенітету, територіальної цілісності, державного кордону, гарантування державної, економічної, інформаційної, екологічної безпеки, охорону землі як національного багатства, захист прав усіх суб'єктів права власності та господарювання тощо [19].

Майновим інтересом необхідно визнавати правомірний інтерес фізичної або юридичної особи, пов'язаний з правом власності, іншими речовими (майновими) правами й зобов'язаннями, а також інтерес, спрямований на збереження й забезпечення життя, здоров'я, пов'язаний із працездатністю фізичної особи [20, с. 42-50].

У науковій літературі майновим інтересом називають ще речовий інтерес, або інтерес у речових правовідносинах. Так, О. О. Юрченко розуміє під речовими інтересами «юридично забезпечене прагнення особи до набуття, поновлення або компенсації речового суб'єктивного права, що реалізується на власній розсуд, у межах, встановлених законом, і опосередковано захищається цивільно-правовими способами захисту, відмінними від речових» [21, с. 111]. У свою чергу І. В. Венедіктова вважає, що у разі речових інтересів, як правило, йдеться про охоронювані інтереси третіх осіб, які не є власниками, але для яких право власності особи є ядром реалізації їхніх охоронюваних законом інтересів [22, с. 140-141].

Захист майнових прав та інтересів здійснюється у порядку, визначеному законодавством, а якщо такий спеціальний порядок не визначений – на загальних підставах цивільного законодавства.

За системного, цільового та комплексного аналізу судової практики України щодо розгляду спорів, пов'язаних із захистом майнових прав, приходимо до висновку, що майнові права разом із будь-якими рухомими, нерухомими речами, грошима, цінними паперами вважаються об'єктами цивільного обороту (зокрема, див. рішення Верховного Суду України у справах №№ 6-3129цс15, 6-100цс13, 6-110цс13, 6-29429св09, 6-52295св10, 6-32594св10 та ін.).

До прикладу, в постанові Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України від 30.03.2016 у справі № 6-3129цс15 зроблено висновок, що майнове право, яке можна визначити як право очікування, є складовою частиною майна як об'єкта цивільних прав. Майно-

ве право – це обмежене речове право, за яким власник цього права наділений певними, але не всіма правами власника майна, та яке засвідчує правомочність його власника отримати право власності на нерухоме майно чи інше речове право на відповідне майно в майбутньому [23].

У рішенні Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України від 24.03.2010 в справі № 6-29429св09 колегія суддів прийшла до правового висновку, що майнові права не можливо втратити від добросовісного набувача (повернути в натурі), оскільки майно як таке відсутнє. Відповідно, захист майнових прав може здійснюватися шляхом пред'явлення позову про визнання правочину недійсним або відшкодування вартості майна, а не шляхом віндикації, оскільки за правилами віндикації втрату майна підлягають індивідуально визначені речі, тобто речі, які є незамінними. Крім того, виходячи зі змісту ст. 216 ЦК України, внаслідок недійсності правочину застосовується двостороння реституція. У разі неможливості повернення майна права особи підлягають захисту шляхом відшкодування його вартості [24].

Висновки

Беручи до уваги вищевказане, можна зробити такі висновки.

По-перше, держава та територіальні громади, як учасники цивільних правовідносин, наділені необхідним обсягом правосуб'єктності, що дозволяє їм брати участь у майнових відносинах на рівних засадах поряд з іншими учасниками таких відносин, не втрачаючи при цьому своїх владних повноважень.

По-друге, майнові відносини – це врегульовані нормами права суспільні відносини, які відрізняються від інших правовідносин специфікою об'єкта – майна, що відповідно до ст. 190 ЦК України є особливим об'єктом, яким вважаються окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки.

По-третє, майнові права можна визначити не тільки як особливий об'єкт цивільних прав, який може виступати предметом цивільно-правових договорів, але й як суб'єктивні права учасників правовідносин, пов'язані з володінням, користуванням та розпорядженням майном, а також майновими вимогами.

По-четверте, захист майнових прав може здійснюватися шляхом пред'явлення позову про визнання правочину недійсним або відшкодування вартості майна, а не шляхом віндикації.

Список використаних джерел:

1. Майданик Р. А. Цивільне право: Загальна частина / Р. А. Майданик. – К.: Алерта, 2012. – Т. I. Вступ у цивільне право. – 472 с.
2. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України / за ред. В. М. Коссака. – К.: Істина, 2004. – 976 с.
3. Бірюков І. А. Цивільне право України. Загальна частина: навчальний посібник / І. А. Бірюков, Ю. О. Заїка. – К.: КНТ, 2006. – 480 с.
4. Гузь Є. В. Майнові відносини та їх характерні ознаки / Є. В. Гузь // Бюлетень Міністерства юсти-

ції України. – 2013. – № 12. – С. 112–118. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bmj_2013_12_34.

5. Алексеев С. С. Гражданское право в современную эпоху / С. С. Алексеев. – М.: Юрайт, 1999. – 40 с.

6. Дзера Ю. М. Теоретико-правові підходи щодо участі держави у цивільних відносинах та її право суб'єктності / Ю. М. Дзера // Форум права. – 2010. – № 1. – С. 66–71 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-1/10djmtip.pdf>.

7. Брагинский М. И. Договорное право: в 2-х кн. / М. И. Брагинский, В. В. Витрянский. – М.: Статут, 1998. – Кн. 1: Общие положения. – 800 с.

8. Нечитайло Т. О. Правосуб'єктність держави як учасника корпоративних правовідносин / Т. О. Нечитайло, В. В. Луць // Право і суспільство. – 2016. – № 2 (2). – С. 61–65.

9. Клименко О. М. Особливості правового становища держави як суб'єкта приватного (цивільного) права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / О. М. Клименко. – 2006. – 17 с.

10. Цит. Борденюк В. В. Деякі підходи до визначення сутності цивільної правоздатності територіальних громад / В. В. Борденюк // Держава і право. Юридичні і політичні науки. – 2014. – Вип. 66. – С. 173–182.

11. Дзера Ю. М. Теоретико-правові підходи щодо участі держави у цивільних відносинах та її правосуб'єктності / Ю. М. Дзера // Форум права. – 2010. – № 1. – С. 66–71.

12. Спасибо-Фатеева І. В. Деякі проблеми, пов'язані з участю держави Україна в цивільно-правових відносинах / І. В. Спасибо-Фатеева // Вісник Академії правових наук ISSN 1995-6134 684 України. – 2006. – № 4 (47). – С. 96–107.

13. Шаповал В. М. Сутнісні характеристики місцевого самоврядування // В. М. Шаповал // Право України. – 2002. – № 3. – С. 48–54.

14. Шаповал В. М. Сучасний конституціоналізм: монографія / В. М. Шаповал. – К.: Юридична фірма «Салком»; Юрінком Інтер, 2005. – 560 с.

15. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: у 2-х т. / за ред. О. В. Дзери (кер. авт. кол.), Н. С. Кузнецової, В. В. Луця. – 4-те вид., перероб. і допов. – К.: Юрінком Інтер, 2011. – Т. I. – 808 с.

16. Шаповал Т. Особливості регулювання права власності в міжнародному публічному праві // Т. Шаповал // Вісник Львівського університету. – 2016. – Випуск 38. – С. 268–275. – (Серія: Міжнародні відносини) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/intrel/article/download/2436/2492>.

17. Висновки та рекомендації міжнародної конференції «Право власності: європейський досвід та українські реалії», що відбулася 22–23 жовтня 2015 року у місті Києві [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(print\)/B9716C20F95B8F64C2257F10003FDDCB](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(print)/B9716C20F95B8F64C2257F10003FDDCB).

18. Рішення Конституційного Суду України у справі № 18/рп/2004 від 01.12.2004 у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення окремих положень ч. 1 ст. 4 ЦПК України (справа про охоронюваний законом інтерес) [Електронний ресурс]. – Режим

доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v018p710-04>.

19. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями Вищого арбітражного суду України та Генеральної прокуратури України щодо офіційного тлумачення положень статті 2 Арбітражного процесуального кодексу України (справа про представництво прокуратурою України інтересів держави в арбітражному суді) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-99>.

20. Янишен В. П. Майновий інтерес як предмет договору страхування / В. П. Янишен // Проблеми законності. – 2012. – Вип. 120. – С. 42–50.

21. Юрченко О. О. Право на захисту и способы защиты охраняемого законом интереса в граждан-

ском праве : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / О. О. Юрченко ; Тверський гос. ун-т. – Тверь, 2004. – 156 с.

22. Венедіктова І. В. Захист охоронюваних законом інтересів у цивільному праві : монографія / І. В. Венедіктова. – К. : Юрінком Інтер, 2014. – 288 с.

23. Постанова Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України від 30.03.2016 у справі № 6-3129ц15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/56973846>.

24. Рішення Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України від 24.03.2010 у справі № 6-29429св09 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/9342184>.

Статья посвящена комплексному и системному исследованию теоретико-правовых подходов к общей характеристике имущественных прав и интересов государства и территориальных общин как участников гражданских правоотношений. С помощью анализа действующего гражданского законодательства, судебной практики Украины, решений Европейского суда по правам человека и правовой доктрины раскрыто содержание таких понятий, как имущественные права и имущественные интересы государства и территориальных общин. Сделаны теоретико-практические выводы по проблемам защиты имущественных прав и интересов государства и территориальных общин по гражданскому законодательству Украины.

Ключевые слова: имущественные права и интересы, государство, территориальные общины, суд.

The article deals with the complex and systematic research of theoretical and legal approaches to the general characteristics of the property rights and interests of the state and local communities as participants in civil relations. Through analysis of the current civil law, litigation Ukraine, the European Court of Human Rights and Legal Doctrine of the content of concepts such as property rights and property interests of the state and local communities. Made theoretical and practical conclusions about the problems of protection of property rights and interests of the state and local communities in the civil legislation of Ukraine.

Key words: property rights and interests of the state, municipalities, courts.

